

פרשת עקב – שישי

(א) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּאֵה שְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאתָם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ בְּגֵן הַיָּרֵק: י אֲרִי אֲרַעָא, דַּאֲתָּ עֲלִיל לְתַמָּן לְמִירְתָּהּ לֹא כְאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא, דְּנִפְקִיתוּן מִתַּמָּן: דִּתְזַרַע יְתָ זֶרְעֶךָ, וּמִשְׁקִיתָ לִיהָ בְּרִגְלֶךָ כְּגִנַּת יָרֵקָא.

רש"י א לא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא. אלא טובה הימנה. ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו, יכול בגנותה הפתוב מדבר, וכך אמר להם: לא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא, אלא רעה הימנה. תלמוד לומר: וחברון שבע שנים נבנתה לפני וגו'. אדם אחד בנאן וחם בנה צען למצרים בנו, וחברון לכנען דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך בונה את הכעור (ספרים אחרים: הגרוע) שפסלתו של ראשון הוא נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת, שחברון יפה מצען. ומצרים משבחת מכל הארצות, שנאמר: כְּגֵן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְצֵעַן שִׁבַּח מִצְרַיִם הִיא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר: "כִּי־הָיוּ בִצְעָן שְׂרָיו". וחברון פסלתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים ואף על פי כן היא יפה מצען. ובכתובות דרשו בענין אחר: אפשר, אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול אלא שמבנה על אחד משבעה בצען: אשר יצאתם משם. אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר: "בְּמִיטֵב הָאָרֶץ" וגו' אף היא אינה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: והשקית בְּרִגְלֶךָ. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס בְּרִגְלֶךָ ולהשקותה צריך אתה לגדל משנתך ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי כאחת: כְּגֵן הַיָּרֵק. שאין די לו בגשמים משקין אותו בְּרִגְלָהּ ובפתה:

(א) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה עֹבְרִים שְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲוֶה־מֵיָם: יא וְאֲרַעָא, דַּאֲתוֹן עֲבְרִין לְתַמָּן לְמִירְתָּהּ אֶרֶץ טוּרִין, וּבִקְעֹן: לְמַטֵּר שְׁמַיָא, שְׁתִּיא מִיָא.

רש"י א ארץ הרים ובקעת. משבח החר מן המישור, שהמישור בבית כור אתה זורע כור, אבל החר בית כור ממנו חמשת כורין: ארבעה מארבעה שפועזיו ואחד בראשו: ובקעת. הן מישור:

(ב) אֶרֶץ אִשְׂרָיִהוּהָ אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִּׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: {ס} יב אֲרַעָא, דִּי אֱלֹהֶיךָ תְּבַע יְתָה: תְּדִירָא, עֵינִי יי אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִישָׁה דְּשַׁתָּא, וְעַד סוּפָה דְּשַׁתָּא. {ס}

רש"י א אשר ה' אלהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר: "לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ". אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה. דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה ולחדש בה גזרות, עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאיתא בראש השנה: מְרִישִׁית הַשָּׁנָה. מראש השנה נדון מה יהא בסופה:

(ג) וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר הָאֵל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: יג וְיִהִי, אִם קִבְּלָא תְּקַבְּלוּן לְפַקּוּדֵי, דְּאִנָּא מְפַקֵּיד יְתָכוֹן, יוֹמָא דִּין לְמַרְחֵם יְתָ יי אֱלֹהֶיכוֹן, וּלְמַפְלַח קְדָמוּהִי, בְּכָל לְבָכוֹן, וּבְכָל נַפְשָׁכוֹן.

רש"י א והיה אם שמע. והיה מוסב על האמור למעלה "למטר השמים תשתה מים": והיה אם שמע תשמעו. אם תשמע בישן תשמע בחדש. וכן והיה "אם שכח תשכח", אם התחלת לשכח סופך שתשכח כלה, שכן פתיב במגלה (ר"ל במגלת סתרים אבל אינו פסוק בכל תנ"ך ובירושלמי הביאו משל לשני בני אדם שנפטרם זה מזה, זה הולך דרך יום לצד מזרח וזה הולך דרך יום לצד מערב. נמצא, שרחוקים זה מזה מהלך שתי ימים כן המשל בתורה) אם תעזבני יום, יומים אעזבך: מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום: לֵאמֹר הָאֵל־יְהוָה. שלא תאמר: הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר, אלא, כל מה שתעשה עשה מאהבה וסוף הכבוד לבוא: וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶּם. עבודה שהיא בלב וזו היא תפלה שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר: "אֱלֹהֶיךָ דִּי אֲנִי פִלַח־לָהּ בְּתִדְרִיא" וכי יש פִלַחֵן בְּכָל אֵלָא, עַל שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל שְׁנֹאמַר: "וְכוּיֵן פְּתִיחֵן לָהּ" וגו' וכן בדוד הוא אומר "תְּכוֹן תְּפִלְתִּי קִטְרַת לְפָנֶיךָ": בְּכָל לְבַבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם. והלא כבר הזהיר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". אלא, אזהרה ליחיד, אזהרה לצבור:

(ד) וְנָתַתִּי מִטֶּר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דִּגְגָךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: יד וְאִתִּין מִטֶּר אֲרַעֲכוֹן בְּעֵדְנִיָּה, בְּפִיר וּלְקִישׁ: וְתַכְנוּשׁ עֲבוּרְךָ, וְחִמְרְךָ וּמִשְׁחָךָ.

רש"י א ונתתי מטר־ארצכם. עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי: בְּעֵתוֹ. בלילות שלא יטריחו אתכם. דבר אחר בעתו בלילי שבתות, שהכל מצויין בבתיהם: יורה. היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרנה את הארץ ואת הזרעים: מִלְקוֹשׁ. רביעה היורדת סמוך לקציר למלאות התבואה בקשיה. ולשון "מִלְקוֹשׁ" דבר המאחר כדמתרגמין והיה העטפים ללכן לקישא. דבר אחר לכך נקראת "מִלְקוֹשׁ" שיורדת על המלילות ועל הקשין: וְאִסְפַּת דִּגְגָךָ. אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, כענין שנאמר: "אִם־אֲתָן אֶת דִּגְגָךָ וְגו' כִּי מֵאִסְפִּיו יֵאכְלֶהוּ". ולא כענין שנאמר: "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל" וגו':

(ה) וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדֶךָ וְאִתִּין עֵסְבָא בְּחִקְלֶךָ, לְבַעֲיָרְךָ; וְתִיכּוֹל, וְתִסְבַּע. טו וְאִתִּין עֵסְבָא בְּחִקְלֶךָ, לְבַעֲיָרְךָ: וְתִיכּוֹל, וְתִסְבַּע.

רש"י א ונתתי עשב בשדך. שלא תצטרך להוליכם למדבריות. דבר אחר שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך ואתה מונע ידך ממנה שלשים יום קדם לקציר ואינה פוחתת מדגנה: וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הרי זו ברכה אחרת, שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. ואכלת ושבעת:

(ו) הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: טז אִסְתַּמְרוּ לְכוֹן, דְּלִמָּא יִטְעִי לְבָכוֹן: וְתַסְטוֹן, וְתַפְלַחוֹן לְטַעוֹת עַמְמַיָא, וְתַסְגְּדוֹן, לַהוֹן.

רש"י א השמרו לכם. כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו שאין אדם מורד בהקב"ה, אלא מתוך שביעה, שנאמר: "פֶּן תֵּאכַל וּשְׂבַעְתָּ וּבִקְרָךָ וְצִאָנְךָ יִרְבֶּינָךְ". מה הוא אומר אחריו "וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ": וְסָרְתָם. לפרש מן התורה ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים שפיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת כוכבים. וכן דוד אומר: כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֶךְ עֲבַד וגו'. ומי אמר לו כך אלא כיון שאני מגרש מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת כוכבים: אֱלֹהִים אֲחֵרִים. שהם אחרים לעובדיהם: צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו כפוכרי:

(ז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאִבְדֹתֶם מִחֶרֶה מַעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: יז וְיִתְקַף רִגְזָא דִּי בָכוֹן, וְיִיחַדוּ יְתָ שְׁמַיָא וְלֹא יְהִי מִטְרָא, וְאֲרַעָא, לֹא תִתִּין יְתָ עֲלִלְתָּהּ: וְתִיבְדוֹן בְּפִרְיעַ, מַעַל אֲרַעָא טְבַתָּא, דִּי יְהִיב לְכוֹן.

רש"י א את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה כענין שנאמר: זרעתם הרבה והבא מעט: וְאִבְדֹתֶם מִחֶרֶה. על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה, שגרמה לכם לחטא. משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרכך שתבוא נקי לביתך. ולא השגיח הבן ההוא אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסבה וטלוהו בידי וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין: מִחֶרֶה. איני נותן לכם ארפא ואם תאמרו: והלא נתנה ארפא לדור המבול, שנאמר: והיו ימיו מאה ועשרים שנה דור המבול לא היה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד:

(ח) וּשְׁמַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לְבַבְכֶּם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אִתְּכֶם לְאוֹת עַל־יְדֵכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: יח וְיִתְשׁוּוֹן יְתָ פְתַגְמֵי אֲלִין, עַל לְבָכוֹן וְעַל נַפְשָׁכוֹן: וְתַקְטְרוֹן יְתָהוֹן לְאֵת עַל יְדִכּוֹן, וְיִהוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֵיכּוֹן.

רש"י א ושמתם את דברי. אף לאחר שתגלו היו מצינים במצות: הנניח תפלין ועשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר: "הַצִּיבִי לָךְ צִינִים":

(ט) וּלְמַדְתֶּם אִתְּכֶם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ: יט וְתַלְפוֹן יְתָהוֹן בְּנִיכּוֹן, לְמַלְלָא בְּהוֹן, בְּמִתְבָּךְ בְּבֵיתְךָ וּבְמִתְבָּךְ בְּאוֹרְחָא, וּבְמִשְׁכְּבְךָ וּבְמִקְמֶךָ.

רש"י א לדבר בם. משעה שהבן יודע לדבר, למדהו: "תורה צוה לנו משה", שיהא זה למוד דבורו. מכאן אמרו: כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה. ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר: וּלְמַדְתֶּם אִתְּכֶם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְגו' :

(כ) וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כ וְתַכְתּוּבְנוֹן עַל מְזוּזוֹן וְתַקְבַּעְנוֹן בְּסַפֵּי בֵיתְךָ, וּבְתַרְעָךָ.

(כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לָהֶם כִּי־אֵלֶּי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: {ס} כא בְּדִיל דִּי־סַגּוֹן יוֹמִיכּוֹן, וְיָוִמִי בְּנִיכּוֹן, עַל אֲרַעָא, דְּקִיִּים יי לְאֲבֹהֲתּוֹן לְמַתָּן לַהוֹן כִּי־וִמִי שְׁמַיָא, עַל אֲרַעָא. {ס}

רש"י א למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אם עשיתם כן ירבו, ואם לאו לא ירבו. שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו: לתת להם. לתת לכם אין פתיב כאן, אלא לתת להם. מכאן מצינו למדים תחית המתים מן התורה: